

Hukuk Felsefesi Gözüyle "Polis" Kavramı ve Çağdaş Polislik Düşüncesi

R. Cengiz DERDİMAN¹

Özet

Hukuk felsefesi, hukuk düzeninin amacı ve toplumsal düzenin sağlanmasında hukukun rolü gibi konularla meşgul olduğuna göre, aynı zamanda polislik ile de ilgilenmek durumundadır. Hukuk felsefesi gözüyle "polis" kavramı ile uygulama polisliği arasında fark vardır. Hukuk felsefesi bakımından polis, bir konsept, bir güvenlik politikası ve sistemi, olması gereken en iyi polisliktir. Dolayısıyla, hukuk felsefesi polisliği, uygulamadaki polislikten daha kapsamlı algılar. Günümüzde, felsefe gözüyle polis, özellikle de Türk hukuku bakımından şimdiye kadar fazla araştırılmamıştır. Bu tür incelemeler hukuk felsefesine yeni ve orijinal yönetsel bir katkı olacaktır.

Polislik, toplum düzenini sağlama yöntemi ve uygulamada kamu düzeninin sağlanması görevlerini içerir. Günlük dilde polislik ise kamu düzenini sağlayan örgütü, polis görevlerini veya etkinliklerini ifade etmektedir. Bu anlamdaki polis ile kolluk kuvveti arasında bir fark yoktur; diğer kolluk güçleri de polis kapsamı içindedirler.

Polis, görevinin niteliği, konumu ve kullandığı yetkiler itibarıyla siyasal rejimlerin nitelenmesini etkiler. Polise verilen yetkilerle temel haklar arasında ters orantı vardır. Bu nedenle polise verilen yetkiler ne kadar fazla olursa insan hakları o kadar sınırlanır. Antidemokratik rejimlerde polis vazgeçilmez ve iktidarın ihtiyaç duyduğu en önemli kurumdur. Şurası önemlidir ki, çağdaş ve demokratik devlette polis sadece kamu düzenini sağlar ve suçla mücadele eder.

Çağdaş ve demokratik devlette ideal polislik için örnek önerilerden bazıları şöyle sıralanabilir:

1. Son zamanlarda, genel olarak polisin yetkilerinin artırılması gerektiği ileri sürülmektedir. Çünkü, terör ve diğer suçlarda nitelik ve niceliksel bir artış gözlenmektedir.
2. Suçla mücadelede, toplumla birlikte ve bilimsel olarak hareket etmeyi öneren pro-aktif polislik önerilmektedir.
3. Özel güvenlik, profesyonel, özel, gönüllü ve/veya ücretli polislik tavsiyeler arasındadır.
4. Polis uygulamaları sırasında etik ve insan haklarının hukuksal sınırları göz önünde bulundurulmalıdır.
5. Polisin sosyal yardım görevi, siyasal rejime ve devlete karşı güveni artırır vasıfta olmalıdır.

Anahtar kelimeler; insan hakları, hukuk felsefesi, ideal polislik, suç oluşturan davranış, kamu düzeni.

Zusammenfassung

Der Begriff "Polizei" aus der Sicht der Rechtsphilosophie und das zeitgenössische Polizeiwesen

¹ Bursa Emniyet Müdür Yardımcısı, UÜ İİBF Misafir Öğretim Üyesi.

Das Ziel der Justizordnung ist die Beschäftigung mit der rechtlich-öffentlichen Sicherheit und Ordnung und ähnlichen Themen, die Rechtsphilosophie interessiert sich wiederum für das Polizeiwesen. Aus der Perspektive der Rechtsphilosophie gibt es einen Unterschied zwischen der Definition "Polizei" und ihrer praktischen Umsetzung. In der Rechtsphilosophie ist der Begriff "Polizei" ein Konzept, eine Sicherheitspolitik oder eine Systematik und im Rahmen des Möglichen eine ideale Polizeiführung. Aus diesem Grund hat der Begriff "Polizei" in der Rechtsphilosophie verschiedene und inhaltsreichere Bedeutungen als die in der alltäglich-praktischen Polizeiführung.

Bis zur heutigen Zeit wurde die Polizei besonders im türkischen Rechtswesen aus der Sicht der Rechtsphilosophie nicht eingehend erforscht. Deshalb wird diese Art von Forschung für die Rechtsphilosophie einen neuen und originellen methodischen Beitrag leisten.

Die Polizeiführung ist eine Methode für die öffentliche Ordnung und deren praktische Ausführung. "Die Polizei" in der Alltagssprache ist ein Organ für die Sicherheit und Ordnung der Öffentlichkeit und deren Aufgaben und Tätigkeiten. Es gibt in diesem Sinn keinerlei Unterschied zwischen dem Polizisten und dem Dienstgradabzeichen.

Die Polizeiführung wirkt je nach der Art und Weise seines Dienstes und Befugnissen auf das politische System eines Staats hinsichtlich ihres Zustands. Es herrscht eine umgekehrte Proportion zwischen Polizeibefugnissen und Menschenrechten. Wenn die Polizeibefugnisse zunehmen, werden die Menschenrechte desto mehr eingegrenzt. Aus diesem Grund war die Polizei in den antidemokratischen Regimen ein unverzichtbares und wichtiges Organ. Wichtig ist, daß die Polizei im zeitgenössischen und demokratischen Staat für die öffentliche Ordnung sorgt und die strafbaren Handlungen bekämpft.

Unten werden einige Beispiele und Vorschläge für eine ideale Polizeiführung im modernen und demokratischen Staat vorgelegt:

1. In der letzten Zeit wird daran gedacht, die Befugnisse der Polizei zu erweitern, da es eine Zunahme des Terrors und anderer strafbarer Handlung gibt.
2. Es wird eine pro-aktive Polizeiführung empfohlen, die zusammen mit der Öffentlichkeit gegen Strafhandlungen wissenschaftlich kämpft.
3. Es gibt auch Vorschläge für die Einstellung von professionellen, speziellen, freiwilligen und/oder entgeltlich eingestellten Polizisten.
4. Die Polizisten und Polizeibehörden sollten während ihrer dienstlichen Handlungen immer ethische Regeln und die rechtlichen Bestimmungen der Menschenrechte vor Augen halten.
5. Die sozialen Hilfsdienste der Polizisten sind solche Eigenschaft, die das Vertrauen gegenüber dem politischen System und dem Staat stärkt.

Schlüsselwörter: die Menschenrechte, die Rechtsphilosophie, ideale Polizeiführung, strafbare Handlung, öffentliche Ordnung.

GİRİŞ

Hukuk felsefesinin şimdiye kadar üzerinde fazla durulmayan en önemli konularından birisi de, toplumun düzeni ile hukukun sınırlanabilirliğinin ölçütlerini tespit etmek, bir bakıma polisliğin hukuk felsefesi açısından analizini gerçekleştirmektir.

Mevcut hukuk düzeninin uygulamadaki durumu ve hukuk kurallarının gerekçeleri, mahiyeti, uygulanmasından kaynaklanan konular ve bunlara çözüm önerileri de hukuk felsefesinden ayrı tutulamaz (Güriz 2003: 35; Hellmer 1959: 249, 250). Bu açıdan ba-

kıldığında, polisliğin bir görev veya görevlilik durumu olmaktan ziyade, bir bakış açısı, bir konsept olduğu sonucuna varılmalıdır.

Polislik uygulamaları politikasının siyasal rejimler karşısında oluşturduğu durumu felsefe açısından çağdaş yaklaşımlarla yorumlamak, üzerinde inceleme yapılmamış bu alana katkı olacaktır.

Aşağıda, hukuk felsefesinin bir konusu olarak "polis" kavramı ve siyasal rejim mercüğinden "polis", çağdaş devletlerde polislik, mevcut uygulamadan kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır.

Polisliğin felsefesini ortaya koyup yeni yaklaşımlar üzerinde değerlendirme yapılırken detaya inilmesi, makale sınırlarını aşar. Dolayısıyla, bu çalışmanın genel bilgiler veren çalışma olduğu bilinmelidir.

Genel Olarak Hukuk Ve Polis: Kavramsal Çerçeve

Genel Olarak Hukuk, Devlet ve Güvenlik Kavramları

Hukukun devletten önce veya sonra ne zaman ortaya çıktığı konusunda tartışmalar varsa da², insanların toplu halde yaşamaya başladıkları andan itibaren aralarındaki ilişkileri düzenleyen kurallar hep varolmuştur.

Bilhassa (insan haklarına ve onuruna saygı gösteren, merkezi iktidarlar tarafından yönetilen ve hukuku üstün tutan) "çağdaş devlette" diğer toplumsal düzen kurallarına nazaran sistemleştirilmiş ve somut yaptırıma bağlı kurallar bütünü olan hukukun, sonuçta, toplumsal düzen açısından kişilerin varsayımsal olarak birbirleri ile barış içinde yaşama için uyuma vardıkları kurallar; eş deyişle toplumsal anlaşı veya uzlaşı metinleri ve bu metinlerin üzerinde yapılan değerlendirmeler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu gözle bakılacak olursa, *hukuk*, toplum hayatında kişilerin birbirleri ile ve toplumla ilişkilerini düzenleyen ve oluşması kamu gücü ve yaptırımla (Gözler 2003: 30) desteklenmiş bulunan sosyal kurallar bütünü (Bilge 1977: 18, 37) olarak görülebilir.

Herkesin barışçı ve hoşgörülü olduğu bir ortamda her birey diğerinin hak ve hürriyetine saygı gösterdiği için adaletin sağlanmasına katkıda bulunmuş olacaktır (Derdiman 1997: 4). Fakat, tarihin akışı içinde, suç işlenmeyen, kişilerin birbirlerinin hakkını ihlal etmedikleri hiçbir toplum ve kesime rastlanmaz. İnsanlık tarihinin her döneminde var olan suç, herhangi bir ülkeye özgü olmayıp, yaşam ve uygarlığın bir kısmıdır (Yücel 2004: 1). Bu anlamda hukuk düzeni ve disiplini (Duran 1982: 248; Şafak 1989: 300), toplumun ve insanların huzurunu, sükununu güvenliğini, kısacası kamu düzeninin ve güvenliğin sağlanması ve devamı görevleri, hukuk devletlerinde devletin amaç ve görevleri içinde önemli bir yeri teşkil etmiştir.³

Unutmamak gerekir ki, devlet hukukun varlığına dayanır. Hukukun uygulanması ve devletin düzenli gücü arasında bir ilişki ve bağılılık vardır. Hukuka uyulması da devletin düzenli gücü sayesinde olur (Güriz 2003a: 75). Siyasal hukuk düzeni, kendi amaçlarına ulaşmak için uygun bulduğu yaptırımlara başvurur (a.g.e., 345). Touraine'nin de, devleti, ulusal toplumun tehditlere, dış ya da iç sorunlara, gelebilecek tehlikelere karşı birliği-

² Örneğin Leon Duguit, hukukun devletle birlikte ortaya çıktığını söylemektedir. Bu konuda geniş bilgi için, Bkz.: (Özer 2003: 39, 40).

³ Devletin amaçlarından birisinin hak ve hürriyetleri korumak olduğu Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesinde belirtilmektedir. Bkz.: Mumcu 1992: 79, 82.

ni hazırlayıp koruyan kuvvetler olarak anlaması (Touraine 2004: 66) tehlikelere karşı duyarlı olmayı devlet görevleri arasında saydığını göstermektedir. Hatta, tarihin ilk devirlerinden bu yana Protagoras, Kallikles (Güriz 2003a: 158) gibi ilk çağ düşünürlerinden zamanımıza kadar birçok filozofun, devletin meydana gelişini veya amacını tamamen veya kısmen güvenliğin sağlanması ihtiyacına bağlamaları (Aktan 2003: 3, 12), siyasal düşünce tarihinde güvenliğe verilen önemi de anlatmaktadır.

Gerçekten, siyasal düşünce tarihine bakıldığında, bilhassa devletin, kişilerin birbirlerine karşı güvenliklerini korumak için varsayılan sosyal sözleşmeye dayandırılmasına ilişkin olan fikirler, güvenliğin devlete etki derecesini anlatan en kuvvetli delillerden olsa gerektir. Bu tezin en ünlü savunucusu Thomas Hobbes'u ı toplumsal sözleşmenin sebebinin insanların kendilerini saldırılara karşı korumalarında aramaları ve kurtlaşmış bir iktidar anlayışına son vermeye bağlaması (Sarıca 1983: 63, 64), devletin suçla mücadelesinde haklı görünüm kazandıran siyasal düşüncelerdendir. Hatta, yakın zaman kamu hukukçusu Carl Schmitt'e göre,⁴ devlet *dost ve düşman* ikilemi üzerinde devam eder ve bu düşmana karşı duyarlı davranışı tetikler ve olağanüstülüğü de gündeme getirir. O'na göre devletin varlığını koruması gereken zaruret hallerinde, Anayasa kuralları dışına dahi çıkabilmesi (Kuzu 1992: 45), devlet felsefesinde, insan haklarında zaruri durumlarda müdahalede ne denli ileri gidilebileceğini vurgulaması bakımından ilginçtir.

Hukuk düzenini sömürü düzenine hizmet eden araç (Doehring 2002: 12) ve sömürüyü meşrulaştırma biçimi niteliğindeki üstyapı kurumu (Karahanoğulları 2002: 17) olarak gören ve bu sömürüyü meşrulaştıran devletle birlikte sönmüneceğini iddia eden (a.g.e., 2-3) Marksizmde, özellikle kamu düzeni ve güvenlik gibi mekanizmalara yoğunlaşmadığı söylenebilir. Ama güvenliğe olan ihtiyaç Marksist siyasal ideolojide de görmezlikten gelinmez; hukukun ortadan kalkacağı iddiası, marksizmin en çok tıkanıdığı yön olarak görülebilir. Çünkü, bir toplumda hukuk, ilişkileri, oluşumları ve statüleri düzenleyici kurallar olarak sönmünez; devlet gibi ve devlet içinde devamlıdır (Rüßmann 1994). Kaldı ki, en az iki kişinin bulunduğu yerde koordinasyon ve yönetim ve bunun en yüksek teşkilatlanması niteliğinde devlet ya da devlete gidiş vardır; devlet altı toplumsal düzene doğru bir gerileme yoktur.

Şu halde birçok mercekten farklı tanımlamaları yapılabilen *devleti*, güvenlik açısından tanımlamak gerektiğinde, *kişilerin güvenliğini koruyan, gerekirse, güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması için siyasal otoriteyi kullanan toplumun en üst dereceli teşkilatlanmış ve siyasal iktidarla donanmış hali anlaşılmalıdır*. Devletin en alt düzeydeki bu tanımı, çağdaş devlet için, hukuk, insan hakları, siyasal iktidarın feodal anlayıştan sıyrılarak merkezleşmesi ile ilişkilendirilmeyi gerektirmektedir. Bizce çağdaş devlet sadece bu ilişkilendirme ile tanımlanamaz. Kamu düzeni ve güvenlik olguları, siyasal iktidarı sınırlama fonksiyonu itibarıyla, modern devletin vazgeçilmez gereklerindedir. Böylece, çağdaş devlet, suç işlenerek güvenliğin bozulması veya devletin kendi varlığını, tehlikeye düşmesi durumlarında, gereken tedbirleri almak hak ve yetkisine sahiptir. Nitekim, modern devletin hukuksal korunmayı sağlaması gerektiği tartışmasıdır. Bu korunma görevinin cezalandırma hakkını da devlete verdiği (Erem 1984: 10) kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

⁴ Bkz.: (<http://www.jura.uni-bonn.de/institute/oerecht/loewer/vorles/2000ges.doc>)

Polis Kavramı, Güvenlik Olgusu İle İlişkisi

Toplumda huzur ve sükunun sağlanması ve devam ettirilmesi vazgeçilmez bir öneme sahiptir (Derdiman 2004: 175). Çağdaş devlet, üzerine düşen, güvenliğin sağlanması ve kamu düzeninin korunması ve kollanması görevlerini kolluk aracılığı ile yerine getirir. Kolluk da, kamu düzenini, toplumun huzurunu, asayişi, kamu hürriyetlerini ve güvenliği korumak için kendisine yasalarla verilen görev ve yetkileri kullanır (Derdiman 1995: 65). Kamu düzeni, bir yerde huzur ve sükunun bulunması, kişilere eylemsel saldırı gibi düzeni bozucu hareketlerin olmamasını ve olmayacağı güveninin toplumda oluşmasını; ayrıca, toplumda genel sağlık ve esenliğin bulunmasını önermektedir.

Kamu hukuku açısından *kolluk* kavramının, *polis* kavramı ile çoğunlukla eşanlamlı kullanılabilmesinin altı çizilmelidir. Uygulamada, polis denince, ülkemizde polis memuru veya emniyet teşkilatı gibi jandarma dışındaki güvenlik kategorisi anlaşılmasına karşılık, evrensel olarak, karşılaştırılabilir hukukta, polis denince, kolluk ve kolluğun da ötesinde kurumsal politikalara kadar varabilen anlayışlar ve politikalar kastedilmektedir. Nitekim, Almanyada gelişen *Polis Devleti* teriminin siyasal anlamına yapılan vurgu ve zamanımızda polisin topluma hizmet etme anlayışına indirgenmiş olması, "Polizei"⁵, polis sözcüğünün sistem ve anlayış olarak görünümünü anlatan deliller olsa gerektir. Bir tanıma göre, "polis, bir devletin, özellikle kamunun selameti, sağlığı, ahlakı, güvenliği ve refahına ilişkin iç organizasyon veya düzenini, devletin hukuk düzenini, özellikle suçların önlenmesi, takibi ve kovuşturulmasına ilişkin görevleri yapan bölümdür" (Webster's Dictionary'dan akt. Sokulu, Akıncı 1990: 21).

Polis kavramının bunun ötesinde çok geniş bir biçimde, tüm idare ve hatta devlet karşılığı kullanıldığı da olmuştur: Bir kısım yazarlar polis terimini öylesine geniş almışlardır ki, onlara göre polis devletin hedefini teşkil etmektedir. Yani yargılama, yasama, para basma gibi tüm devlet faaliyetleri aslında birer *polistir* (Haurniou'dan akt. Derbil 1944: 473).

Eski Yunan'da *kent* veya *şehir* karşılığı kullanılan polis, daha sonraları anlamını genişleterek, *kent teşkilatı* ve *devlet yönetimi* gibi anlamlara gelmeye başladı. Latince'de de "kamusal yönetim", "siyasi teşkilat" anlamlarını ifade etmiş olan polis terimi, ondördüncü yüzyıl Fransa'sı ve aynı zamanların Almanya'sında devlet faaliyetleri ile devletin hedefi için kullanılmış (a.g.e., 474), Almanya'da daha sonraları ağırlıklı olarak sosyal yardım alanlarını ifade etmeye başlamış ve o zamanların monarşik yönetimlerinin etkisiyle *Polis Devleti* deyiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Scholler-Bross 1975: 2).

Polis devleti, devletin hukuka bağlılığı açısından hukuk devleti dışında bir yönetim biçimi olmakla birlikte (Derdiman 2003: 49), bu deyimden farklı olarak *polis rejimi* ve *politikaları*, *polis fonksiyonları* ve *bunların yerine getiriliş şekillerini* anlatmaktadır. Batıda polis sözcüğüne "hukuk" anlamının verildiği bile olmuştur. Örneğin Fransızca olarak yazılan ilk yönetim hukuku kitaplarından birisinin adının *traite de police (Polis Hukuku)* olduğu, ayrıca Montaigne'nin denemelerinde bu kavramı yine hukuk deyimine yerinde kullandığı belirtilmektedir (Derbil 1949: 406).

Bir kurumsallık ve güvenlik politikası olarak algılanan *geniş anlamda polisin, dar anlamda* günlük hayatta uygulamacı polisi ifade ettiği kuşkusuzdur. Bu açıdan bir çok

⁵ Bkz.: (<http://lexikon.freinet.de/Polizei>)

farklı polis tanımına rastlanabilmektedir. Bu tanımlara genişçe yer vermek yerine, amacı anlatan daha öz tanımlara yönelmek yerinde olacaktır.

Bu anlamda genel olarak kamu (toplum) düzenini sağlamayı ve bunu devam ettirerek huzur ve sükunu sağlamayı amaç edinen; aynı zamanda kendine özgü bir kamu hizmeti olan polis (Giritli, Bilgen, Akgüner 2001: 744, 745), esasen, teşkilat, personel ve faaliyet anlamlarında kullanılabileceği gibi, bunların hepsini ya da ikisini kapsar şekilde de kullanılabilir.⁶

Waline, polisi üç manada anlamak lazım geldiğini söylemektedir:

1. Polis bir kamu otoritesinin günlük hayatın genel nitelikli ya da belirli bir faaliyetin ifası için vatandaşlara yüklenen külfetlerin hepsidir.

2. Polis, kanun ve nizamların tatbiki için yapılan tasarrufları ifade eder.

3. Polis kanun ve nizamlarını uygulamakla yükümlü teşkilatı gösterir (akt. Onar 1960: 1104).⁷

Siyasal Rejimlerle İlişkisi Açısından "Polis" Kavramı

Polis kavramı devlet sistemine göre farklılıklar gösterir. Bir devlette polise verilen etkinlik ve yetki derecesi, o toplumda, insan haklarına müdahale ile ters orantılıdır. Yani, polisin kamu düzenini korumak açısından kullanacağı her yetki, daha fazla müdahale edilen insan hakları alanının ve güvencesinin azalması manasına gelmektedir.

Bir çalışmaya göre, "Kıta Avrupa'sında polisin oluşumu bürokratik yapıda ve aristokrasinin etkisinden kurtulmuş bir modern devlete geçişi gösterir." Gleizal- Domenach-Journes, 2000: 99) Ama, bir güvenlik felsefesi ve konsepti olarak polis, bu geçişten önce de vardır; etkinliği ölçüsünde siyasi rejimlerin niteliğinde rol oynar.

Tüm Antidemokratik düşünce şekilleri ve yönetimlerde öyle ya da böyle ama göstermelik gerekçelerle sınırlandırılan ya da kullanılması zorlaştırılan, güvence donanimsız insan hakları anlayışı ile şekillenen rejimin gerektirdiği kamu düzeninin sağlanması ancak polis vasıtası ile yerine getirilir. Gerek faşist ve gerekse marksist rejimlerde, sonuçta egemenliğin halk tarafından ortaya çıkarılmadığı ve belli bir kesimin koyduğu hukuk düzeninin koyanlar tarafından sağlanmaya çalışıldığı ve bu bakımdan polise, siyasi iktidarın ikincil derecesi olmaya kadar varabilecek, baskıcı, müdahale edici ve gözetleyici (Kocaoğlu 1998: 197; Kapanı 1981: 167), yetki ve etkinlik verildiği görülür. Totaliter ülkelerde hukuk ve tüm kademedeki görevliler gibi polis de hukuku istediği gibi yapan, değiştiren ya da uygulayan icra organının ikinci derecede temsilcisidir. Totaliter rejimler otoriter polissiz olmayacağı gibi, demokratik rejimler de böyle bir polis anlayışı ile bağdaşmaz (Sokulu, Akıncı 1990: 18). Kısacası, polis, totaliter ve otoriter rejimlerde, devlet yapılandırma sürecinin de en kritik halkalarından birisi (Ferdan 2001: 59) ve devlet-toplum ilişkisinde içe dönük etkin bir hükmetme aracı olarak görülmektedir.

Gerek totaliter veya gerekse otoriter nitelikli antidemokratik devletin karşılığı olarak kullanılan *polis devleti* anlayışında idare, kamu selameti ve refahı için kişilerin hukuku-

⁶ Pütter 2000: (<http://www.infolinks.de/cilip/ausgabe/67/puetter.htm>.)

⁷ Onar da polisi böyle tanımlamaktadır (1960: 1103). Türk doktrininde kamu düzeni amacına uygun olarak, polisi; Derbil'in, hizmet ve örgüt (1944: 476); Özay'ın, hizmet, görevliler ve örgüt (1990: 81), Gözübüyük'ün ise hizmet ve görevliler (1983: 164), olarak algıladığı söylenebilir.

na müdahale dahil, lüzumlu gördüğü her türlü tedbiri hiçbir adalet anlayışı gözetmeden almakta, yönetenler ya da bir kesim, ayrıcalıklı olarak, konulan emir ve yasaklara istediğinde uymamaktadır (Kanayev 2003: 105). Kısacası her türlü baskı ve müdahale, bir bakıma "Hikmet-i hükümet"⁸ (yönetmenin ve devletin büyüğü) anlayışına dayandırılmaktadır.

Antidemokratik rejimlerde polise bu derece yetki ve etkinlik verilmesi ve her iktidarın elinde bulundurmasının temel sebeplerinden en önemlisi, tüm kanun ve nizamların sonuçta yürütülmesini de sağlayan silahlı yürütücü ve düzenleyici kuvvet olmasındandır⁹. Nitekim, polis deyimini yukarıda değinilen şekilde tüm devlet faaliyetleri ve hedefleri karşılığında anlamanın altında yatanlar, kanaatimizce, eski zamanlarda kamu güvenliğini korumak kaygısının hizmetleri yapma kaygısından önde tutulması (Derbil 1944: 474), totaliter devletlerde polisi her alanda kullanmak eğiliminin ağır basmasıdır.

Fakat, antidemokratik her rejim ve görüşün polise verdiği önem ve kamusal özgürlükleri polis baskısı ve garantisi ile sınırlamaları, içerikte sadece, baskıcı rejimin devamı kaygılarından kaynaklanır. Yoksa demokratik yönetimlerde de kamu hürriyetlerinin sınırlandırılması söz konusudur. Demokratik yönetimlerde özgürlük esas, sınırlama istisnadır. Ayrıca, sınırlama, hem durum ve koşulların gerektirdiği kadardır; hem de gerçekçi içerik ve amaçla sınırlandırılmış somut kamu düzeni gereklidir.

Özgürlüklerin düzenlenmesi, belli bir sınır içine alınması, her şeyden evvel kamu düzeninin sağlanması bakımından gerekli görülmektedir (Kapani 1981: 228; Çüçen 2005: 81). Bu noktada kişinin J. S. Mill'e göre başkalarının yararını zedeleyen fiillerinden dolayı topluma karşı sorumlu olduğu ve bunun için yaptırımlarla karşılaşması söz konusudur (Turhan 2004: 159). Kamu düzeni kavramı, genelde kabul edilen inceleme tarzlarına göre, asayiş, emniyet ve esenliğin sağlanmış olduğu varsayılan bir temele bağlı olarak oluşan bir kavramdır.

Her türlü baskıcı rejimin karşıtı olan hukuk devletinde en önemli kavram, yalnız *insan haklarına saygı değil aynı zamanda insan onurunu üstün değer kabul etmek*¹⁰; insan

⁸ Makyevizmden bu yana siyasal düşünce tarihini meşgul etmiş olan bu terim, devletin, her türlü baskıcı faaliyetinde de sığınağı olmuştur. Gerçekten devletin yararı ve gerekleri karşılığında kullanılması amacının dışında, Fransanın jakoben anlayışının temeli ve bu günkü faşist anlayışların da kaynağı olmuştur. Bu terimle ilgili analizler için, Bkz.: Erdoğan 2001: 25-34; Gözler 2003a: 518; Selçuk (http://www.yargitay.gov.tr/tarihce/tarihce_aak/99-20.html). Ayrıca, devletin menfaatlerini ihlal edenlerin bu eylemlerinin ispat edilmesi sureti ile idari yaptırımlara tabi tutulması, gerçek bir yurtseverlik olsa gerektir.

⁹ 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 3. maddesi polisin bu durumunu, "*Polis, silahlı icra ve inzibat kuvvetidir*" diyerek ifade etmiştir.

¹⁰ Aslında, Türk kamu hukuku literatüründe insan hakları kavramı veya diğer türevsel kavramlar genellikle aynı anlama gelecek şekilde yorumlanmaktadır. Ama unutmamak gerekir ki insan onuru, insan hakları veya temel haklar gibi hukuk kuralı halinde düzenleme konusu olmuş kurallardan daha ötele-ri, insana, derinlikleriyle birlikte tüm varlığı ile duyulması gereken saygıyı ortaya koyucu içerikte değerlendirilmelidir. Nitekim, bu nüansa dikkat eden Alman Anayasası, insan haklarının değil, insan haysiyetinin dokunulmaz olduğunu yazmakla (Giese, Schunck 1976: 31), felsefe ve sosyoloji alanında da olabilecek insan hakları fikrinin uygulamaya geçirilmesi anlayışını kabullenmiş olmaktadır. Türk Anayasa Mahkemesi de, 28.6.1966 tarih ve 1963/132 esas, 1966/29 karar sayılı kararında insan haysiyetini: "(...) *insanın ne durumda, hangi koşullar altında bulunursa bulunsun, salt insan oluşunun kazandırdığı değer, tanınmasını ve sayılmasını (...)*" anlattığını vurgulamış ve "[b]u öyle bir davranış çizgisidir ki, ondan aşağı düşünce yapılan işlem ona muhatap olanı insan olmaktan çıkarır" demiştir (Akt. Öndül: (http://www.ihd.org.tr/makale/onu_onur2.html)).

haklarını sadece tanımış olmak değil, *özüne, amacına uygun kullanma imkanı ve güvencesi vermektir*. Güvencenin yönetilenlere yansıması biçimi *koru duymama hakkı*dır (Eryılmaz 2003). Hatta, bu, öylesine bir güvencedir ki bu, evrensel içeriği itibarıyla, bir çağdaşlaşma modelinde, halk egemenliğinin insan haklarına karşı ortaya çıkabilecek ortak iradesinin dahi önüne geçer ve doğal hukuk anlayışı içinde insana vazgeçemeyeceği haklar tanır. Bu bir anlamda halk iradesinin çağdaş insan haklarının dokunulmazlık, vazgeçilmezlik ve ödün verilmezlik ilkeleri gözetilerek sınırlandırılması demektir (krş. Touraine 2004: 60-62).

Her türlü otoriter veya totaliter egemenlik anlayışının baskıcı niteliğinin ortadan kaldırılması hukukun gerçek anlamda egemen¹¹ olması, keyfi uygulamalara neden ve aracı olmaması ve herkesin hukuka bağlı kalması ile mümkündür. Bunun adı ise toplumsal açıdan *hukukun üstünlüğü* ve devlet açısından da "*hukuk devleti olma*"dır¹².

Hükümet edilenlere (yönetilenlere) hukuk güveni sağlayan adaletli bir hukuk sisteminde sahip bir devlet düzenini ifade eden (Balta 1968/70: 61) *hukuk devleti*, devletin işleyişinde fert ve devlet ile fertler arası ilişkilerde tamamen hukuk kurallarının egemen olduğu hiç kimsenin hukuk dışı davranma ayrıcalığı olmadığı ve her türlü anlaşmazlıkların hukuk çerçevesi içinde çözümlendiği devlet biçimidir.¹³ Bu özelliklere sahip hukuk tek otorite ve üstün güçtür. Bu açıdan hukuk, devlet otoritesinin tek bağlı olduğu kurallar bütünüdür.¹⁴ Vatandaşların devlete karşı güven beslemeleri ve kendi kişiliklerini korkusuzca geliştirebilmeleri, ancak hukuk güvenliğinin sağladığı hukuk devleti sistemi içinde mümkündür (Özbudun 1986: 94, 95). Totaliter devlet anlayışında, devlet adamlarının yetkileri sınırsızdır ve kontrole tâbi değildir. Oysa hukuk devletinde, Devletin kudreti sınırlandırılmış ve devlet tasarrufları kanunlara tâbi tutulmuştur. Yasaların, kişi, sınıf, zümre ve benzeri ayrımları tanımaksızın, herkes üzerinde etkin ve baskın olması sistemin temel prensibidir.¹⁵

Çağdaş Devlette Polislik Felsefesi Ve Açılımları

Reaktif Polislik Açılımı ve Polisin Yetkilendirilmesi Sorunu

Polisin *suçların önlenmesi* için alacağı tedbirleri¹⁶ ve *işlenmiş bir suç*u kamusal vicdanın tatmin olması için araştırarak tüm yönleri ile *aydınlatıp adli makamlara teslim* etmesi, *klasik reaktif polislik* yaklaşımı olarak devamlı geçerliliğini korumuştur.

Demokratik hukuk devletinde polisin, rejimi korumak da dahil olmak üzere, kamu düzeninin sağlanması, korunması ve suçla mücadele görevlerini en iyi bir şekilde yerine getirmesi için, gerek önleyici ve gerekse suç aydınlatıcı görevlerinde nasıl bir yöntem izlemesi gerektiği karşılaştırmalı polis felsefesi ve hukukunda tartışılmaktadır. Özellikle

¹¹ **Yayla** (<http://www.liberaldt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=432>)

¹² Leon Duguit'e göre bu ilkeyi benimseyen devlet, kendisinden üstün ve şevvel olan hukuk kaidelerine tabidir (Topçuoğlu 1972: 107).

¹³ (<http://tekadamataturk.tripod.com/4.html>)

¹⁴ (<http://www.jura.uni-bonn.de/institute/oerecht/loewer/vorles/2000ges.doc>)

¹⁵ Ergun (<http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/aydinlanma.htm>)

¹⁶ Her ne kadar, bir takım sosyolojik-teorik duruşlar suçla mücadele bakımından önleme faaliyetlerinin gereksiz olduğunu; suçların önlenmesi için yapısal çözümler getirilmesi gerektiğini kabul etmekte iseler de (Seyhan 2002: 177); polis olarak günlük pratik izlenimlerimiz, bunun aksine, suçun önlenmesi için alınan tedbirlerle suçların önlendiğini göstermektedir.

kamu özgürlüklerinin sınırlandırılması sonucunu doğuracak her türlü polisiye yöntem tercihi, polisin yetkilerinin artırılıp artırılmayacağı bu tartışmanın merkezini oluşturmaktadır.

Kendine özgün bir kamu hizmeti¹⁷ olarak polisliğin, çağdaş devletin en önemli görevlerinden birisi olduğu tartışmasızdır (Pitschas 1999: 107, 108). Çünkü, *huzur ve güvenin olmadığı yerde hem insan haklarından ve hem de hayatın memnuniyet verici bir şekilde devam ettirilmesinden bahsedilemez*. Bu nedenle, zamanımızda, polise, ülkemize nazaran daha güçlü yetkiler veren Almanya,¹⁸ Hollanda¹⁹ ve İtalya²⁰ gibi batı demokrasilerinin bile, ulusal ve uluslar arası terör karşısında bu yetkileri artırıp artırmayacaklarını tartışmaya açmış olmaları, yetkilerin artırılması eğilimine ilişkin göstergedir. Avrupa Birliğinin de gündeminde bulunmaktadır.²¹ Hatta, 11 Eylül 2001'den hemen sonra, küresel ölçekte bir terörle mücadele süreci başlatılmış ve adına da sonsuz özgürlük operasyonu denilmiştir. Bu sebeple de ülke ve ulus bütünlüğü, ulusal güvenlik ve kamu düzeni adına özgürlüklerin kısıtlanabildiği yeni bir süreç ortaya çıkmıştır.²²

Yukarıda söylendiği gibi terörün hedeflerine göre²³ hürriyetleri yok etme özgürlüğünün olamayacağı ve dolayısıyla, devletin kendisini bu anlamda koruması gerektiği tartışmasızdır. Diğer taraftan, kamu düzeni ve ulusal çıkarlar gibi sebeplerle insan haklarının sınırlandırılmasının yönetilenler açısından temel veya ulusal ödevlere dönüştüğü düşüncesinin gerçekçi yanları olduğu da unutulmamalıdır. Yani, temel veya ulusal ödevler sadece Anayasada yazılan ödevler değildir.

Demokratik hukuk devletlerinde "reaktif polis" in yetkisinin artırımına karşılık kamusal özgürlüklerin kullanım güvencesini koruyabilmek için:

¹⁷ Kolluk hizmetleri, genel emir ve yasaklar mahiyetindeki düzenleyici işlemlerle yürütülmesi bakımından halka sunulan diğer kamu hizmetlerinden ayrılır; diğer kamu hizmetleri gibi idari işlemlerle yürütülen ve fakat kendine özgün bir kamu hizmeti olduğu söylenilebilir. Çünkü tüm kamu hizmetleri gibi kolluk hizmetlerinin amacı da kamu yararı ve kamu düzenidir (Derdiman 2003: 112, dp. 197).

¹⁸ Alman Ceza Muhakemesinde, kolluğun gecikmesinde sakıncalı hallerde arama, el koyma, yakalama ve gözaltına alma gibi işlemleri doğrudan yaptığı; Danimarka, İngiltere gibi memleketlerde de aynı şekilde birçok doğrudan arama ve el koyma gibi yetkinin kimi zamanlar idari makamların kararları ile bile yapılabildiği görülmektedir. (<http://dejure.org/gesetze/StPO/96.html>). Hatta ve gecikmede tehlike haline de duruma göre çoğunlukla kendisinin karar verdiği hakkında, Bkz.: Kühling (<http://www.humanistischeunion.de/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=183&mode=thread&order=0&thold=0>)

¹⁹ Hollanda parlamentosunca (9 Şubat 2005'te) açılan anti terör yasasına göre, "Terör suçlarıyla ilişkisi bulunduğu şüphelenilen kişiler, haklarında suç işlediklerine ya da işleyeceklerine dair somut şüphe bulunmasa bile" hukuksal yaptırımlara ve koruma tedbirlerine tabi tutulabilecekler..." (<http://www.soldergisi.com/yazi.php?yazigoster=2207>).

²⁰ "İtalya'da görüşülen yasa çerçevesinde polisin şüpheli bulduğu kişileri yargı kararı olmaksızın gözaltında tutabilmesi, yanlarında avukatları olmadan ve belirli bir süre kısıtlaması olmadan sorgulayabilmesi ve şüpheli yabancıların daha çabuk sınır dışı edilebilmesi mümkün olacak" (<http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.146483.1.html>).

²¹ (<http://www.habermanset.com/modules.php?name=News&file=article&sid=16354>); <http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.146483.1.html>.

²² Öztürk (<http://www.kamusen.org.tr/kitap%5Cabnasil.htm>)

²³ Teröristlerin özel politikaları, stratejileri ve taktikleri olduğu için, terörle mücadelede ayrı bir politika ve bu politikaya uygun strateji ve taktik belirleme zorunluluğu vardır [Akyıldız (<http://www.caginpolsi.com.tr/>)].

1. Faaliyetlerin denetiminin etkinleştirilmesi yoluna gidilmesi ve hesap verebilirlik anlayışının benimsenmesi²⁴,

2. Polise, etkin anlamda insan hakları eğitimlerinin verilmesi.²⁵

3. Şeffaf, yönetim eksenli ve performansa dayalı, insan haklarını gözeten ve insan kaynaklarına yönelik toplam kalite yönetimi ilkelerinin uygulamaya geçirilmesi,

4. Ama bundan da önemlisi, polisin demokratik hukuk devletinde sivil otoriteye tabi olması, etkin veya dolaylı denetim mekanizmalarının işletilmesi ve yollarının belirlenmesi olarak değerlendirilebilir. Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin 13. maddesinde belirtildiği gibi, *medeni bir toplunda polis teşkilatı, sivil yetkililerin yetki ve sorumluluğunda çalışmalıdır* (Bal, Beren 2003: 218). Bu husus Avrupa Konseyi Moskova ve Kopenhag belgelerine de yansımıştır (Akıllıoğlu 1995: 283, 284)

Zamanımızda polisin yetkilerinin artırılması bağlamında yoğunlaşan refaktif polislik konseptine rağmen, ülkemizde, AB kazanımlarına uyum gerekçesi gibi bazı sebeplerle, örneğin;

1. Polisin görev ve yetkilerinin sürekli kısıtlanması,

2. Polisin yaptığı tüm faaliyetlerinde her zaman adli makamlar karşısına sorumlu olarak çıkabileceği riskine dair imajın bilhassa son zamanlarda daha da kuvvetlendirilmesi,

3. Hiçbir Avrupa ülkesi Anayasasında bulunmayan tarzda, gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda bile kanunun yetkili kıldığı (C. Savcısı) makamlardan emrin *yazılı* alınarak *arama ve el koyma gibi* işlemlerin yapılmasının Anayasal hüküm haline getirilmesi,

4. Her yetkinin kullanılması için savcıya ulaşılması, yazılı izin alınması ve daha sonra olaya müdahale edilmesi, sistemi adeta işlemez duruma getirmiş²⁶; polisin etkinliğini olumsuz etkileyen faktörler olmaya başlamıştır. Eryılmaz'ın dediği gibi, bu sakıncalar, kamu düzeninin ciddi olarak bozulmasına sebebiyet verecek, yakın zamanda ülkemiz suçlular cenneti haline gelecektir. Polisi korkulacak bir unsur halinden çıkarmaya çalışılırken, toplumu suç ve suçludan korkan ve sokağa çıkmayan insanları haline getirmenin bir anlamı yoktur". Kanunlar bir ülkenin intihar metinleri olamaz.²⁷

Şu halde, *yeni polisiye konsept*e uygun olarak, ülkemizde de polisin etkinleştirilmesi tercih edilmeli ve etkin denetimli olarak kullanılması uygun görülecek bu yetkiler, ayrıca, somut, amacı anlaşılabilir, kötüye ve alanı dışına taşarak kullanılma imkanı vermeyen nitelikte yazılmalıdır. Doğrusu, böyle bir yetkilendirmenin teknik işi felsefe alanı olmaktan çıkacağı için, burada, verilecek yetkilerin somut olması gibi ölçütlere dikkat edilmesine vurgu ile yetinilmelidir.

²⁴ Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi 2003 yılı belgesi, "özellikle polisin hesap verebilirliğinin sağlanması amacıyla ilgili tüm kuruluşların daha fazla geliştirilmesi ve güçlendirilmesi"ni (Reçber 2004: 406) istemektedir.

²⁵ Nitekim, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin İnsan Hakları Eğitimine İlişkin 41 sayılı kararıyla bu hususa özel vurgu yapılmıştır (Alderson 1989: 200 vd).

²⁶ 5271 sayılı kanunla, polisin acil hallerde müdahale yetkisi tamamen kaldırılmış, hukuk tekniği bakımından çok hatalı bu tercihten başka, eskiden olduğu gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. Savcısı adına kullandığı arama ve gözaltına alma gibi yetkilerin denilebilir ki tümü, artık, polisin yerine göre, doğrudan kullandığı yetki olmaktan çıkmıştır [Eryılmaz 2004: (info@turkishweekly.net)].

²⁷ Eryılmaz 2004: (info@turkishweekly.net)

Suçla Mücadelede Proaktif Polislik Açılımı

Daha çok, suç işlendikten sonra müdahale ağırlıklı olan ve polisin görevinin ifasında bilinen dar kalıplarında kalan *reaktif polislik*'e nazaran yeni geliştirilen *proaktif polislik* teorisi, suçların işlenmesinden önce önlenmesi için gerekli tedbirleri almayı hedeflemektedir. Proaktif polislikte, polis bilinen dar ve klasik kalıplarından çıkarak, suç işlenmeden evvel harekete geçmektedir. Örneğin, suç işlemesi muhtemel risk gruplarını önceden tespit edip suç kariyerine başlamalarını engellemek için onlarla özel olarak ilgilenmekte ve onları izlemektedir (Seyhan 2002: 191).

Suçlarla mücadele için, eylemi suç olmaktan çıkarmak, kanunlara uymanın sağlanmasına katkı için sosyal sorumluluk duygusunun geliştirilmesi²⁸, kamu yönetiminde hesap verebilirliği artıran şeffaf yönetimi işletmek, halkın dilek ve isteklerine değer vermek sureti ile katılımı teşvik etmek gibi yöntemler, proaktif polislik açılımları olsa gerektir.

Proaktif polislik, suçla mücadelede herkesin sorumluluğu olduğu anlayışından hareket eden, halkın ve kurumların yaklaşımı²⁹ ile suçla daha etkin mücadele edilebileceği, bu nedenle de herkesin kendi üzerine düşen görevleri yapması gerektiği anlayışından hareket etmekte ve suçu bir sosyal problem olarak algılayıp önleme çabalarının içinde de sosyal yönlerin bulunmasını benimsemeye uygun bulunmaktadır. Proaktif polislik halktan ve kurumlararası işbirliğinden soyutlanmışlığı kabullenemez; böyle durumlardan derhal kurtulma çözümleri üretir.

Kurumsal işbirliği anlamında polisin kendisini diğer kurumlar ve kişilerle işbirliğine yöneltmesi açısından önemsenecek bir olgu da kurumsal sempatiyi öne çıkarmaları ve kendilerini diğer kurumlardan üstte görmemeleri ve onlara güvenmeleridir. Herhangi bir kurumun mensuplarının kendi dışındakilere güvenmemesinin bu boyuta ulaşması 'kurumsal paranoya' tanımını çağrıştıracaktır

Proaktif polislik yaklaşımının tanımlayıcısı olan bu tür ilişkiler, bu yaklaşımın *kendine özgü tamamlayıcısı* olan halkla ilişkiler ve toplum desteklilik ile sosyal yardım görevlerine yoğunlaşmaya vurgu yapılmasını gerektirmektedir.

Sosyal Yardım Görevlerine Yoğunlaşma

Proaktif polislikle de ilişkilendirilebilecek sosyal yardım görevleri, polisi sadece zor kullanan bir görevli veya örgüt olmaktan çıkararak, yardıma muhtaç olanlara yardım nitelikli insani yüzünü gösterir. Bu hem sosyal devlet ilkesinin tamamlayıcısı ve hem de polisin halk gözünde güven kazanmasının aracıdır.

Polisin bu görevi, yönetimle halk arasında düzenleyici, birleştirici ve geliştirici aracı bir rol de oynar. "Çünkü adaletin çabuklaştırılması ve gerçekleştirilmesi polisin iyi çalışmasına bağlıdır. Zaten bir ülkede demokrasinin gücü, ve vatandaşların hayatlarından memnuniyetlerinin ölçüsü, işte polisin yukarıda sayılan görevlerini yerine getirebilme yeteneği ile değerlendirilmektedir." (Fındıklı 2003: 67, 68).

²⁸ "Tehditlere karşı ortak bir anlayış ve bilinç oluşturulamaması, mücadelenin devletin tüm kurumlarının ortak çabasından ziyade büyük ölçüde güvenlik kuvvetlerince yürütülmesi, başarımın gecikmesine ve ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda ülkeye maliyetinin ağır olmasına neden olmuştur." (<http://www.yesil.org/mgsb/5.htm>).

²⁹ "Bütün kurum ve kuruluşların anayasa ve yasalar çerçevesinde, uyum içerisinde,...hareket etmesi önem arz etmektedir." (<http://www.yesil.org/mgsb/5.htm>, 25.8.2005).

Halkla İşbirliği ve Toplum Desteklilik

Kamu yönetiminde halkla ilişkiler, yönetimin halkın dilek ve isteklerini nazara alarak kamu hizmetlerini yürütmesi ve halka bu dilek ve istekleri nazara alarak verdiği hizmetleri tanıtmak şeklinde yürütülen iki yönlü faaliyetlerdir.

Suçların meydana gelmesi ihtimaline ilişkin olarak eldeki .statistik ve verilerin, etraftan toplanacak bilgilerle desteklenmesi ve birlikte değerlendirilmesi sonucu kaçınılmazdır. Polisin önleyici nitelikli görevi için önceden halktan bilgi toplama ihtiyacı, polisin halkla işbirliği yapmasını adeta zorunlu kılmaktadır. Polis suçtan devamlı bir adım geridedir; işlenmiş bir suçun aydınlatılması için de ihbarlara ve dolayısı ile halka duyulan ihtiyaç ortadadır. Meydana gelmiş bir suçun öğrenilmesi, aydınlatılması ve bu yönde yasal yetkilerin kullanılmasının yanı sıra; tecrübe, his ve haslet ile birlikte bilgi toplamayı da gerektirmektedir (Derdiman 1996: 137, 138). Nitekim, suçla mücadelede halkın katılımı, bir tür proaktif polislik önerisi ve yaklaşımıdır. Batı ülkelerinde suçların % 90'lık kısmının halkın çalışmalarına katılımı ile aydınlatıldığı söylenmelidir. Dolayısıyla polisin toplum destekli çalışmasının faydası açıktır.

Bu anlayış ve yaklaşım açısından, *toplum destekli polislikte* amaç olarak üç temel varsayımdan söz edilmektedir:

1. Polisin topluma yakınlığı ve işbirliğinin oranı ve kalitesindeki artış, suç önlemeye yönelik mevcut polis stratejilerinin etkinliğini arttırabilecektir. Polisin sorgulamalar ve soruşturmalarda toplumun işbirliğine ihtiyaç duyması ve işbirliği için de güven şarttır.³⁰

2. Farklı toplulukların değişik gereksinimlerinin olduğundan ve önceliklerinin çeşitliliğinden dolayı polisin başarılı olabilmesi, polisiye faaliyetlerin ve yaklaşımların bu yerel gereksinim ve önceliklere olan uygunluğuna bağlı olacaktır.

3. Polisin halkın gereksinimlerini dikkate alması, toplum n-zindeki imajını olumlu yönde geliştirecek ve daha gelişmiş bir düzeyde işbirliğine zemin hazırlayacaktır (Kavgacı, 1997: 27).³¹

"Etkin Hizmet", Yönetilenlerin Memnuniyeti ve E-Polis Yaklaşımları

Günümüzde polis sektöründe en önemli reform ayaklarından birisi *polis "gücünün"* hizmete nasıl dönüştürüleceğidir. Çağdaş yönetimlerde etkin bir yer tutan ve "siyasal sistemin idaresinde hükümet ile toplum arasında karşılıklı etkileşim, ortak karar alma, karar almada meşru bir taraf ve paydaş olma koşullarına dayanan" (Kalaycıoğlu 2003: 8) *yönetişim* yaklaşımı, kamu yönetimini ve polisi, hizmet verdiğ i kimselerin memnuniyetini sağlamaya yönelmiş ve çoğunlukla *hizmetin kişilerin ayaklarına götürülmesi* formüle edilmeye başlanmıştır. Bu alanda, pasaport ve silah ruhsatı gibi başvuruların elektronik sistem aracılığı ile yapılması sistemleri uygulamaya geçen ya da geçirilmesi hedeflenen e-polis boyutlarındadır.

İnsan haklarının, kişi hürriyetini sınırlamaya yönelik fonksiyonu ile polis sektörü için uygulamada göz ardı edemeyeceği çok önemli *değerler ve haklar bütünü* olduğu vurgulanmaya çalışılmıştı. Bu bağlamda, yasal çerçeveyi hazırlarken insan haklarının kanun haline getirilmesi oldukça önemlidir. Güvenirlilik ve şeffaflık sağlayan bir sistemdir.³² Kaldı ki evrensel insan hakları kategorisinin bağlayıcı nitelikte ortaya çıktığı

³⁰ Pedersen: (http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_tpedersen.php)

³¹ Şimşek: (http://www.egm.gov.tr/apk/dergi/42/makale/Huseyin_SIMSEK.htm)

³² Pedersen: (http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_tpedersen.php)

günümüzde, Avrupa Birliğine giriş koşulu olarak aranan 1993 Kopenhag Kriterlerinde yer verilen *hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve bağlılık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan hürriyetlerin devletlerde amacına uygun tarzda hayata geçirilmesi* gibi gerekler (Organize Suçlulukla Mücadele 2001: 168 v.d.), insan haklarına verilmesi gereken önemi vurgulayan örneklerdir Lihtenştayn Polis Kanununda, polisin bu davranışlarının yasak olduğu ve diğer etik kurallar ayrıca belirtilmiştir.³³

Gönüllü ve Özel Polislik

Çağdaş açılımlar, profesyonel polisliği önermektedir. Olayların aydınlatılması ve diğer işlemler açısından devlet içinde polis olgusunun etkinliği için, gönüllü, ücretli veya özel güvenlik türü polislik yaklaşımlarına da eğilimler artmaktadır.

Özellikle anglo-sakson uygulamalarında kimi polisiye yetkilerin ve uygulamalarının gönüllü olarak yapacaklara verme söz konusu olabilmektedir (Gleizal, Domenach. Journes 2000: 343). Polis faaliyetlerinin bütünsel olduğu için özelleştirilmesinin sözkonusu olamayacağı yönündeki görüşlerin zamanımızda etkisini yitirmeye başladığını, batı ülkelerindeki dedektiflik kurumlarının faaliyetleri göstermektedir. Ülkemizde yeniden yapılandırılan özel güvenlik örgütlenmeleri de bu anlamda yeni bir konsept olarak dikkat çekmektedir.

Ücretli Polislik

Polisin ücreti ile ilgili olarak, özele verebileceği ve genele göre hizmetten faydalanmada eşitsiz bir durum oluşturan hizmetlerinin ücretlendirildiği polis sistemine geçilmesi, gündemde olmamakla birlikte üzerinde durulması gereken husustur. Örneğin spor karşılaşmalarında güvenliğin sağlanması, özel koruma ile kişilerin korunması gibi hizmetler, daha özgünleşmiş güvenlik hizmetleri olarak ücretle tabi tutulabilirler. Bu uygulama, suçların da önüne geçilmesine katkıda bulunacağı gibi, polisin ücretine bütçeden kaynağı bulunamayan zam da yapılmış olacaktır (Derdiman, 1998: 238).

Kamu hizmetlerinin ücretli olması, ondan, genele nazaran özel yararlanmanın, genel yararlanana nazaran oluşturduğu eşitsiz durumun giderilmesi ve hizmet için özel olarak harcanan masrafların giderilmesi anlayışına bağlanmaktadır. Buna bilhassa İtalyan doktrininde *kamu fiyatı* denmektedir (Özay 2002: 241).³⁴ Anayasa Mahkemesi 18.02.1985 tarihli ve 84/9-85/4 sayılı kararında (Gözler 2003b: 827), bu tür ücretlerin hizmetten yararlanma için belli bir fiyat olduğuna işaret etmiş ve uygulamayı Anayasaya aykırı bulmamıştır. Bu açıdan, polis hizmetlerinin, her ne kadar kendi içinde bölünemez hizmetler olarak görüldüğü iddia edilecek olsa da, korunma hizmetleri gibi özele indirgenlerinde ücret alınması mümkün olup, bu hususa ayrıca ileride değinilmiştir.

Polis Hakları Açılımı

İnsan haklarının gözetilmesinin polise görev olarak yüklendiği yerde, polisin görevini daha iyi ve anlamlı yerine getirebilmesi şüphesiz ki, polislerin haklarını vermeyi ve onları korumayı da gerektirmektedir. Kolluk da insandır ve bir hak sahibidir.³⁵ "Eğer bir

³³PolDOV 2000: (http://www.gesetze.li/r2000/html/get_lgbl_from_lr.xsql?LGBI=2000195)

³⁴Özay, aynı yerde, demiryollarından yararlanırken, vagonların birinci veya ikinci mevkiinde seyahatin bile farklı ücretleri gerektirdiğini örneklemektedir.

³⁵(<http://www.pm.ruhr-uni-bochum.de/pm2004/msg00013.htm>)

polis teşkilatı, memurlarını koruyacak, onlara insan olarak değe verecek, çalışmalarında yön verecek kurumsal bir yapı oluşturmamış ise hem görevde hoşnutluk olmaz, hem itibar olmaz ve hem de verim alınamaz".³⁶

Polisin sosyal ve ekonomik yönden iyileştirilmesi, yaptığı hizmetin yoğunluğu ve risk düzeyi, tehlike ve sorumlulukların önemi ile, çalışma saatlerinin düzensizliği gibi özel faktörler gibi hususlar nazara alınarak, sosyal durumun ve ücretinin belirlenmesine ilişkin tavsiye, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Polis Hakkındaki Bildiriye ilişkin 690 (1979) sayılı kararı ile yapılmıştır (Alderson 1989: 188).

Yapısal Anlamda Polis

Üzerinde çalışma yapılan alanlardan birisi de iç güvenlik hizmetlerinin, sadece poli-se verilip verilmeyeceği sorundur. AB ülkeleri, askeri bir yapıdaki jandarmayı polislik-te kullanma uygulamasından vazgeçme eğilimindedir. Dolayısıyla, bu yapıyla, jandarmanın adli polislik yapması da, uzun geleceği olan bir düşünce değildir.³⁷ Profesyonel anlamda bir dedektiflik hizmetlerinin yürütülmesi bakımından ülkemizde de durumun yeniden revize edilmesi girişimlerine hız verilmesi gereği tartışmaya açılmalıdır. Fakat, şu aşamada, teşkilat, personel ve mali imkan azlığı gibi sebeplerle bir anda böyle bir yapılanmaya gitmenin mümkün olmadığını kabullenmek gerekmektedir (Dönmezer 1998: 369). Bizim sistemi aldığımız Fransa'da da halen bu sistem, aralarında *mükemmel bir koordinasyon* kurulmak kaydı ile devam etmektedir.

Polis Etiği

Polisin görevlerini yaparken etik kurallara uyması, son zamanlarda üzerinde çokça durulmaya başlanan hedeflerden birisi olmaya başlamıştır. Nitekim, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinde polisin davranış kuralları açıklıkla ifade edilmiştir. Rüşvet, zimmete para geçirme gibi her türlü ahlak dışı davranışlar iç hukuk kuralları tarafından yasaklandığı gibi, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinde de bu yasaklar tekrar edilerek vurgulanmıştır. "Avrupa konseyi Bakanlar Komitesinin Kamu Görevlileri İçin Model Davranış Kuralları Hakkında (2000) 10 Sayılı Tavsiye Kararı"na Ek kararında, "*Kamu görevlisi görevlerini kanuna ve kendi görevleri ile ilgili kanuni düzenlemeler ile etik standartlara uygun icra etmelidir*", denmektedir (m. 4) (Bal, Beren 2003: 227 vd). Burada kısaca şunu vurgulamak gerekir ki, işkence, kötü muamele veya keyfi davranış gibi tüm davranış şekilleri devletlerin desteklemedikleri davranış biçimleri olarak algılanmaktadır.

Bu haliyle polisin her türlü kötü davranışı, haksız çıkar ilişkilerine girmesi gibi eylemlerinin sorgulanması duyarlığında yükselme gözlenmektedir. Gözaltı birimlerinde savcılıklarla görüntülü ağ kurulması, sanık haklarının her an sanığa hatırlatılarak işlemlere başlanması, gözaltına alınanların giriş ve çıkışta hekim raporlarının alınması ve işkence cezasının ağırlaştırılması gibi faktörler, ülkelerde işkence ile mücadele bakımından oluşturulan konseptin tamamlayıcı parçaları olmuştur. Öneğin ülkemiz aleyhine İHAM başvuru sayısında gerileme olduğu söylenmektedir.³⁸ Kaldı ki etkin denetim

³⁶ Pedersen: (http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_tpedersen.php)

³⁷ Eryılmaz 2004: (info@turkishweekly.net)

³⁸ AİHM Başkanı Wildhaber, 2004 yılında "Türkiye'nin insan hakları alanında kaydettiği gelişmelerden çok etkileniyoruz. Davaların içeriği normalleşiyor. Artık yaşam hakkı, işkence gibi konularda yapılan

mekanizmalarının ve yaptırımların bulunduğu sistemlerde işkencenin yapılması akıl dışı olsa gerektir. Bilhassa istisna olarak meydana gelebilecek bu tür olayların, kişisel nitelikli olduğu söylenebilir.

Her türlü işkence ve kötü muamelede bulunma yasağına uyulması evrensel denetim mekanizmaları aracılığıyla takip edilmektedir.³⁹ Uluslar arası platformda da insan haklarına uygun davranmak bakımından etkin denetim mekanizmaları bulunmaktadır. 1988 tarihli Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi ile oluşturulan *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi*, sözleşmeye taraf tüm devletlerde, habersiz olarak denetlemeler ve kendisine gelen konuları araştırabilmek ve çalışmalarının sonucunu, ülkemizi uluslar arası ilişkilerde etkileyebilecek şekilde raporlar yayımlayabilmektedir. Bu komitenin yaptığı en son toplantı raporları da yayımlanmış olup, insan haklarına uygun davranmak konusunda bu raporlara göre, yukarıda belirtilen düzenlemelere gidildiği bilinmektedir (Tezcan 1998: 181 vd) Konu ile ilgili olarak ülkemizde 3686 sayılı Kanunla (Bu kanun için Bkz.: Kuzu 1999: 223 vd) oluşturulan *İnsan Hakları Komisyonu* da yönetimin insan haklarına duyarlı davranması için ani denetim ve etkin girişimlerde bulunmaktadır.

Sonuç

Yürüttüğü görevleri ile toplumun ayrılmaz bir parçası olan polis, modern devletlerde hukuk felsefesi anlamında, hukukun üstünlüğünün ve insan haklarının garantisidir. Aslında, silahlı bir yürütme-uygulama ve kamu düzenini sağlayan kuvvet olarak polis, bir noktada, siyasal rejimlerin devamlılığını garanti etmek açısından uygulama vasıtası olup, her türlü anti demokratik rejimde daha etkin ve yetkili bir güçtür.

Aslında günlük dilde sadece bir teşkilat veya görevli gibi dar anlamda kullanılan polis terimi, devlet içinde güvenlik politikalarının oluşumu ve görünümü kadar geniş anlamlara da gelmektedir. İşte bu açıdan alındığında, polisi, jandarmayı veya diğer tüm güvenlik güçlerini kapsar durumdadır.

Modern devletlerde, bu şekilde değerlendirilebilecek polislik konseptinde, kamu düzeninin korunması ile insan haklarının garanti edilmesi dengesine ilişkin çağdaş açılımlardan söz etmek mümkündür. Bunlardan bazıları, doğrudan suçların önlenmesi için reaktif mücadele açısından polisin yetkilendirilmesi, ve yine suçlarla mücadelede bütün tamamlayıcı kurum ve faktörleri etkinleştirici proaktif yaklaşım, toplum desteklilik olarak sayılabilirler. Tabi ki polis yönetimi ve felsefesi açısından, proaktif yaklaşım içinde değerlendirilebilecek halkla işbirliği kurmak, polisin etik kurallara duyarlılığı.

başvurular ciddi ölçüde düştü. Bu konuların yerine daha teknik konularda şikâyet geliyor" dedi. İnsan hakları ihlalleriyle ilgili olarak mahkemenin halen Türkiye aleyhine karar verdiğinin hatırlatılması üzerine ise Wildhaber, "Bunlar 10 yıl öncesine dayanan davalar. Türkiye'nin gelişme sağlama kararlılığından memnuniyet duyuyoruz" diye konuştu (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=141454>).

³⁹ Bununla birlikte, ABD gibi gelişmiş ülkelerde bugün bile işkence yapıldığı haberlerine rastlanmaktadır. "ABD'nin (...) Guantanamo'daki Senato Silahlı Hizmetler Komitesi'ne sunulan komisyon raporunda, 11 Eylül terörist saldırılarına son anda katılmayan Muhammed el Kahtani adlı kişiye eşcinsel muamelesi yaptığı, annesi ve kız kardeşinin 'fahişe olduğunu' söylediği, zorla sutyen taktırdığı ve başına kadın kilodu geçirdiği belirtildi. Erkek bir sorgulama görevlisiyle dans ettirilen tutuklunun, köpek saldırısıyla tehdit edildiği ve günde 20 saati bulan uzun sorgulamalara maruz bırakıldığı anlaşıldı" (<http://www.haberturk.com/habermetni.haberturk?@=192183>).

ihtiyacı olanlara sosyal yardımda bulunması gibi görevler, hem hukuk devletinin ve hem de toplumsal güven kazanmanın pekiştiricisidir.

Kaynakça

- AKILLIOĞLU, Tekin (1995) *İnsan Hakları*. c. I, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can (2003) *Değişim Çağında Devlet*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- ALDERSON, J. (1989) *İnsan Hakları ve Polis*, çev. İhsan Kuntbay, TODAİE Yayınları, Ankara.
- BAL İhsan, BEREN Fatih (2003) *Polis Etiği*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- BALTA, T. Bekir (1968/70) *İdare Hukukuna Giriş*, TODAİE Yayınları Ankara.
- BİLGE, Necip (1977) *Hukuk Başlangıcı Dersleri*, Genişletilmiş 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara.
- ÇÜÇEN, A. Kadir (2005) "Felsefî Açından İnsan Haklarının Evrenselliği Sorunsalı", *Kaygı Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, s. 4, Bahar 2005.
- DERBİL, Süheyp (1944) "Polis Kavramı", *AÜHFD*, c. I, s. 4, Ankara.
- DERBİL, Süheyp (1949) *İdare Hukuku*, c. 2, Ankara.
- DERDİMAN, R. Cengiz (1995) "Kamu Yönetiminde Polis Eylem ve İşlemleri", *Türk İdare Dergisi*, yıl. 65, s. 408.
- DERDİMAN, R. Cengiz (1996) "Kamu Yönetiminde Polis Halk İlişkisi ve İşbirliği", *Türk İdare Dergisi*, yıl. 67, sayı. 412.
- DERDİMAN, R. Cengiz (1997) *Polis Yönetimi ve Hukuku*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası, Tokat.
- DERDİMAN, R. Cengiz (1998) "Kamu Yönetimi ve Maliyesi Açısından Bir Reform Önerisi Olarak Ücretli Polis Sistemi", *Adli Kolluk Kuruluş ve Görevleri*, Antalya Barosu Uluslararası Sempozyumu (I) 1997, Antalya.
- DERDİMAN, R. Cengiz (2003) *Türkiye İdaresinin Hukuksal Yönü ve Yapısı. Temel Bilgiler, İdari Teşkilat, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- DERDİMAN, R. Cengiz (2004) *Türkiye İdaresinin Hukuksal Yönü ve Yapısı. Kamu Malları ve Görevleri, İdari Faaliyetler*. c. II, Aktüel Yayınları, İstanbul.
- DOEHRING, Karl (2002) *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*, çev. Ahmet Mumcu, İnkılap Kitabevi, Ankara.
- DÖNMEZER, Sulhi (1998) "Sentez Raporu", *Adli kolluk Teşkilatı ve Görevleri*, Antalya Barosu Uluslararası Sempozyum (I) 1997, Antalya.
- DURAN, Lütfi (1982) *İdare Hukuku Ders Notları*, İstanbul.
- ERDOĞAN, Mustafa (2001) *Dersimiz Özgürlük*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- EREM, Faruk (1984) *Türk Ceza Hukuku. Genel Hükmeler*, c. I, Onikinci Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- FERDAN, Ergut (2001) "Polis Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve", *Amme İdaresi Dergisi*, c. 34, s. 1, Mart 2001.
- FINDIKLI, Remzi (2003) *Polisin Görevleri: Temel Kavramlar, Polisin Görev ve Yetkileri*, ed. A. Ziya Özgür, Süleyman Sözen, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- GIESE, Friedrich, SCHUNCK, Egon (1976) *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Kommandatör Verlag GMBH, Frankfurt am Main.
- GİRİTLİ, İsmet, BİLGEN, PERTEV, AKGÜNER, Tayfun (2001) *İdare Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul.
- GLEİZAL, Jean-Jack, DOMENACH, Gatti, JOURNES, Claude (2000) *Batı Demokrasilerinde Polis*, çev. Mustafa Kandemir, Temiz Yayınları.
- GÖZLER, Kemal (2003) *Hukuka Giriş*, İkinci Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- GÖZLER, Kemal (2003a) *İdare Hukuku*, c. I, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- GÖZLER, Kemal (2003b) *İdare Hukuku*, c. II, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

- GÖZÜBÜYÜK, Şeref A. (1983) *Yönetim Hukuku*, Sevinç Yayınları, Ankara.
- GÜRİZ, Adnan (2003) *Hukuk Başlangıcı*, 9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- GÜRİZ, Adnan (2003a) *Hukuk Felsefesi*, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- HELLMER, Joahim (1959) *Recht*, Fischer Bücherei KG Frankfurt am Main.
- KALAYCIOĞLU, Ersin (2003) "İyi Yönetişim ve Yerel Yönetimler", *WALD (Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi)*, İstanbul.
- KANAYEV, Serik (2003) "Siyasal Amaçlar ve Onlara Ulaşmanın Yolları:Güçün Mahiyeti ve Kullanılması Meselesi Üzerine", *Kaygı , Uludağ Üniversitesi Felsefe Topluluğu Dergisi*, s. 2, yıl: 2003.
- KAPANİ, Münci (1981) *Kamu Hürriyetleri*, Yenilenmiş 6. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, no. 453, Ankara.
- KAVGACI, Halil İbrahim (1997) *Demokratik Polislik Temel Yaklaşımlar*, Ankara.
- KOCALOĞLU, Mehmet A. (1998) *Anayasa Hukuku*, YÖK Matbaası, Ankara.
- KUZU, Burhan (1992) *Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi*, Kazancı Yayınları, İstanbul.
- KUZU, Burhan (1999) *Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- MUMCU, Ahmet (1992) *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, ekli 2. baskı, Savaş Yayınları, Ankara.
- ÖZAY, İl Han (1990) *Devlet İdari Rejim ve Yargısal Koruma*, c. III, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZAY, İl Han (2002) *Günışığında Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (1986) *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ÖZER, Attila (2003) *Anayasa Hukuku*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- PITSCHAS, Rainer (1999) "Neues' Polizeirecht", *Speyerer Arbeitshefte*, Nr. 121, Speyer, Baden-Württemberg.
- REÇBER, Kamuran (2004) *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Alfa-Aktüel Yayınları, İstanbul.
- SARICA, Murat (1983) *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- SCHOLLER, Heinrich, BROSS, Siegfried (1975) *Grundzüge des Polizei-und Ordnungsrechts, in der Bundesrepublik Deutschland*, Karlsruhe.
- SEYHAN, Kazım (2002) *Polislik ve Suçun Önlenmesi, Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis*, editörler: Hasan Hüseyin Çevik, Turgut Göksu, Seçkin Yayınları, Ankara.
- SİDDİK Sami Onar (1960) *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, c. II, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.
- SOKULLU, Füsün, AKINCI (1990) *Polis (Toplumsal Bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt Kültürü ve İnsan Hakları)*, İstanbul.
- ŞAFAK, Ali (1989) *Emniyet Teşkilatı: Kısımları, Görevleri, Ceza Hukuku El Kitabı*, İstanbul.
- TEZCAN, Durmuş (1998) *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Işığında Adli Kolluk, Ceza Adalet Sistemi ve Polis*, Ankara.
- TOURAINÉ, Alain (2004) *Demokrasi Nedir?*, çev. Olcay Kunal, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- TOPÇUOĞLU, Hamide (1972) *Hukuk Sosyolojisi*, Birinci ve İkinci Cilt Özetleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1971-1972 Öğrenim Yılı Ders Takrirleri, Ankara.
- TURHAN, Mehmet (2004) *ayasal Devlet*, Genişletilmiş 3. Baskı, Naturel Yayıncılık.
- YÜCEL, Mustafa Tören (2004) *Kriminoloji*, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Organize Suçlulukla Mücadele 2000*, (2001): Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001
- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 yılı İlerleme Raporu*, (2004): Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Muka Matbaası, İstanbul, 2004.

İnternet Kaynakları

- AKYILDIZ, A. Selim, "Dünyadaki Yeni Gelişmeler Perspektifinde Terör ve Terörle Mücadele": *Çağın Polisi*, (<http://www.caginpolisi.com.tr/>, 15.8.2005).

- CERRAH, İbrahim, *Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye'de ve Dünyada Eğilimler, Konular ve Sorunlar. İç Güvenlik Sektörünün 'Zihinsel Modernizasyonu': İç Güvenlik Tehdit Algılamasının 'Meşruiyeti' ve Sektörün Demokratik Gözetimi*, (<http://www.tesev.org.tr/etkinlik/Ibrahim.Cerrah-tr.doc> dosyasının html sürümüdür, 11.8.2005).
- ERGUN, Ç. Evrim, "Türk Aydınlanma Hareketinde Hukuk Anlayışı Türkiye'de Hukukun Laikleşmesi", (<http://www.hukukcu.com/bilimsel/konular/aydinlanma.htm>, 16.8.2005).
- ERYILMAZ, M. Bedri, (2003), "Korku Duymama Hakkı ve AB Uyum Yasaları", (<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/09/24/ozgurplatform/ozgurplatform1.html>, 22.9.2005).
- ERYILMAZ, M. Bedri, (2004), "Suçla Mücadele ve Kişi Hak ve Özgürlükleri Açısından Yeni CMUK Tasarısı Neler Getiriyor?", (info@turkishweekly.net, 2004-11-24 10:38:22, 18.07.2005).
- KARAHANOGULLARI, Onur, (2002), "Marksizm ve Hukuk", *AUSBFD*, 2002, c. 57, s. 2, (<http://politics.ankara.edu.tr/~karahan/makaleler/makaleler.htm> 22.9.2005).
- KÜHLING, Jürgen, "Die Rechtssprechung des Bundesverfassungsgerichts und das Recht der Inneren Sicherheit", (<http://www.humanistischeunion.de/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=183&mode=thread&order=0&thold=0>).
- ÖNDÜL, Hüsnü, "İnsan Onuru", (<http://www.ihd.org.tr/makale/onur/onur2.html> 21.9.2005).
- ÖZTÜRK, Osman Metin, *Avrupa Birliği ile İlgili Güncel Gelişmeler*, (<http://www.kamusen.org.tr/kitap%5Ccabnasil.htm>, 14.07.2005).
- PEDERSEN, Theresia, "Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Yönetişim", Uluslararası Konferans, (http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_tpedersen.php, 27.8.2005).
- PÜTTER, Norbert, (2000), "Polizeübergriffe, Polizeigewalt als Ausnahme und Regel", *Bürgerrechte & Polizei/CILIP* 67 (3/2000), (<http://www.infolinks.de/cilip/ausgabe/67/puetter.htm>, 27.9.2005).
- RÜBMAN, Helmut, (1994), *Einführung in das Recht*, Skript zur Vorlesung für den Fachbereich Wirtschaftswissenschaft im Sommersemester 1994, aktarım: (<http://ruessmann.jura.uni-sb.de/rw20/wiwi/einf/wvi.htm> 2.10.2005).
- SELÇUK, Sami, "1999-2000 Adli Yılı Açış Konuşması", (http://www.yargitay.gov.tr/tarihce/tarihce_aak/99-20.html, 21.9.2005).
- ŞİMŞEK, Hüseyin, "İngiltere ve Amerika Deneyimleri Işığında Toplum Destekli Polisliğin Felsefesi & Uygulaması ve Türkiye İçin Öneriler", (http://www.egm.gov.tr/apk/dergi/42/makale/Huseyin_SIMSEK.htm, 15.8.05).
- YAYLA, Atilla, "Bürokratik Tahakküm Altında İnelemek", (<http://www.liberaldt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=432>, 3.10.2005).
- Kavramlar, Terimler ve İsimler Sözlüğü*, (<http://tekadamaturk.tripod.com/4.html>, 4.8.2005).
- Liechtensteinsches Landesgesetzblatt Jahrgang 2000 Nr. 195 Ausgegeben Am 30. Oktober 2000 Verordnung vom 22. August 2000 über den Dienstbetrieb und die Organisation der Landespolizei (PolDOV)*, 2000, (http://www.gesetze.li/r2000/html/get_lglb_from_lr.xsql?LGBI=2000195, 9.8.2005)
- "Polizei", (<http://lexikon.freenet.de/Polizei>, 24.9.2005).
- <http://www.jura.uni-bonn.de/institute/oerecht/loewer/vorles/2000ges.doc> dosyasının html sürümü
- <http://www.jura.uni-bonn.de/institute/oerecht/loewer/vorles/2000ges.doc> (dosyasının html sürümüdür), 22.9.2005.
- <http://dejure.org/gesetze/StPO/96.html>, 13.07.2005.
- <http://www.soldergisi.com/yazi.php?yazigoster=2207>, 14.07.2005.
- <http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.146483.1.html>, 14.07.2005.
- <http://www.habermanset.com/modules.php?name=News&file=article&sid=16354>, 14.07.2005.
- <http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.146483.1.html>, 14.07.2005.

<http://www.yesil.org/mgsb/5.htm>, 25.8.2005.

<http://www.pm.ruhr-uni-bochum.de/pm2004/msg00013.htm>, 24.9.2005.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=141454>, 16.8.05.

<http://www.haberturk.com/habernetni.haberturk?@=192183>, 14.07.2005.